

VZDĚLÁVÁNÍ A OSOBNOST KNIHOVNÍKA

Jana Nejezchlebová, Moravská zemská knihovna

Zpráva Mezinárodní komise UNESCO Vzdělávání pro 21. století zpracovaná v roce 1993 reflektovala změny globální společnosti a formulovala sílící význam vzdělávání a z toho vyplývající nutnost změn celého vzdělávacího systému schopného komplexně a celoživotně utvářet osobnost. Čtyři základní typy učení, tedy učit se poznávat, učit se jednat, učit se žít společně a učit se být, se staly základem změn v pojetí vzdělávání jednotlivců i vzdělávacích institucí. Přechod od tradičního do elektronického prostředí změnil pohled na knihovnickou profesi, zcela zákonitě se změnila a mění i úloha knihovníků, míra jejich odpovědnosti nejen za kvalitní fondy a informační databáze, za prostředí a organizaci knihoven, ale za kvalitu a rozsah služeb a jejich dostupnost všem uživatelům a občanům.

Celoživotní vzdělávání

Strategický dokument Strategie celoživotního učení ČR, schválený vládou České republiky (usnesení č. 761 ze dne 11. července 2007) posunuje pojetí a filosofii vnímání vzdělávání na zcela novou úroveň. Vládní materiál charakterizuje komplexní systém celoživotního učení a klade důraz na spolupráci mezi vzdělávacími institucemi, na propojení jejich činnosti. Z hlavních strategických směrů, které jsou příležitostí i pro práci v oblasti vzdělávání jak knihovníků tak občanů pro veřejné knihovny a knihovny všech druhů jmenujme snahu vytvořit otevřený prostor pro celoživotní učení včetně uznání výsledků formálního, ale také neformálního vzdělávání a informálního učení, zajištění dostupnosti a rovnosti šancí ke vzdělávacím příležitostem během celého životního cyklu, rozvoj funkční gramotnosti a klíčových kompetencí dětí i dospělých. Zdůrazněn je sociální partnerství, partnerství s neziskovými organizacemi, environmentální vzdělávání. Snahou také bude vytvořit systém informačních a poradenských služeb dostupných všem skupinám populace v průběhu celého života a zaměřených nejen na informace z oblasti možností vzdělávání, učení, ale na celé spektrum informací pro profesní i občanský život. To vše bude, lépe již je, výzva a velká šance pro knihovny a knihovníky, ovšem pouze tehdy, pokud budou dobře připraveni a budou mít zájem o aktivní zapojení do těchto trendů, o rozvoj svých knihoven a tím o zvýšení tak často vzpomínané prestiže oboru.

Klíčové kompetence

V rozvinuté informační společnosti v níž nám na jedné straně využívání nových informačních technologií pomáhá orientovat se ve složitém informačním prostředí (ovšem pouze za předpokladu, že budeme umět efektivně s technologiemi pracovat a získané informace využívat), na druhé straně vede množství informací člověka k minimalizaci osobních kontaktů a ohrožuje ho rostoucí mediální a reklamní manipulací. Je proto důležité rozvíjet u občanů takové kompetence, které by jim pomohly nejen lépe se uplatnit na trhu práce, ale zlepšit i kvalitu mezilidských vztahů, kvalitu života. Pojem kompetence (key competencies), označuje soubor vědomostí, dovedností a postojů, které lze uplatňovat v rozmanitých profesích i v osobním životě a je používán v oblasti vzdělávání od konce devadesátých let 20. století. Objevuje se ve všech základních zahraničních a v posledních letech i českých dokumentech věnovaných vzdělávání a celoživotnímu vzdělávání. Osvojení nových kompetencí znalostní společnosti u všech občanů předpokládá v první řadě trvalý rozvoj potřebných, chybějících nebo nedostatečně rozvinutých kompetencí u vzdělávajících pracovníků (pozn. tedy i knihovníků), nejlépe v celoživotním vzdělávání.

Za klíčové v oblasti celoživotního vzdělávání je v Evropské unii považováno 8 kompetencí a to Komunikace v mateřském jazyce, Komunikace v cizích jazycích, Matematická kompetence v přírodních vědách a technice, Digitální kompetence, Učit se učit, Sociální a občanské kompetence, Smysl pro iniciativu a podnikání a Kulturní povědomí.¹

Ideální knihovník ?

Co má umět, znát a jaké vlastnosti má mít knihovník na evropské úrovni zjišťujeme od roku 1999 z příručky Průvodce znalostmi a dovednostmi evropských odborných pracovníků v oboru knihovnických a informačních služeb (Praha SKIP, 1999). Nové vydání materiálu Evropský průvodce kompetencemi v oboru knihovnických a informačních služeb (Praha SKIP, 2006) podnítilo první větší a v mnohém rozporuplnou diskusi u kulatého stolu (workshop Kompetence a schopnost informačního profesionála jak je poznat, rozvíjet, hodnotit, certifikovat, 18. 12. 2006).

Ale podívejme se do minulého století (!), kdy stejná otázka, byť ve zcela jiných podmínkách práce knihoven, zajímala a znepokojovala profesionály. Sdružení amerických knihoven (American Library Association) zpraco-

¹ Klíčové kompetence v celoživotním vzdělávání, Zpravodaj – odborné vzdělávání v zahraničí, XVIII, 2007, č.5, s. 3 – 4.

valo seznam vlastností, které by měl mít každý dobrý knihovník.² Vlastnosti byly uspořádány do 19 skupin³ – Přesnost, Přizpůsobivost, Víra v práci, Spolehlivost, Houževnatost, Zdraví, Představitivost, Pilnost, Iniciativa, Inteligence, Úsudek, Paměť, Zvědavost, Úpravnost, Trpělivost, Příjemnost, Odborné znalosti, Rychlost, Systematičnost. Srovnáme-li tyto požadavky s našimi současnými zkušenostmi a nároky na knihovníka, příliš se asi neliší.

A jaké představy má o knihovníkovi tak v období 10 následujících let nastupující generace ? Několik názorů studentů 1. ročníků Informačního studia a knihovnictví Ústavu české literatury a knihovnictví MU.

Co by měl knihovník znát?

Potřeby zákazníka

Rozhled po více oborech

Všechny dostupné prameny na území ČR

Nové trendy a změny

Konkurenci ... (Lenka Ondrušová)

Ideální knihovník by právě dnes měl být schopen najít správnou a vhodnou hranici mezi počítačem a klasickým dokumentem a patřičně umět skloubit jejich využití. Nejlépe tak, aby se doplňovali a ne jen žili vedle sebe. Zároveň by měl naučit i uživatele, čtenáře, jak si najít tu spojitost a obohatit se. To už poukazují na knihovníka jako „učitele“, a jako správný učitel, by měl být vzdělaný, trpělivý, schopný srozumitelně podat odborné záležitosti širokému spektru posluchačů ... (Šárka Gachová)

Knihovník by si měl uvědomit, že nese určitou zodpovědnost za svou práci i práci celku. Měl by tedy být zodpovědný a svědomitý. Také ochotný využívat zkušeností ostatních. Musí mít kladný postoj ke své práci. A jaké vlastnosti by mu neměly chybět? Měl by být příjemný, přívětivý, ochotný, nápomocný, laskavý, zdvořilý, asertivní, schopný empatie, komunikativní, dobře informovaný, sečtělý, reprezentativní, důvěryhodný, měl by se velmi dobře vyznat ve své knihovně, dobře ovládat počítače a další potřebná technická zařízení (pozn.: do dětských oddělení by měli být umístěováni pracovníci s kladným vztahem k dětem – z vlastní zkušenosti vím, že nevrlá knihovnice snadno dokáže dítě na dlouhou dobu od další návštěvy knihovny odradit. *Tato zkušenost platí všeobecně pro služby, tedy i pro práci v oddělení pro dospělě, ve studovnách, na informacích*). ... (Hana Nováková)

² Časopis českých knihovníků, IX (1930), č.3, s. 94 – 96.

³ Přežije ideál knihovníka z roku 1930 rok 2000? Národní knihovna, 10, 1999, č.5, s. 253 – 254.

Zeptáte-li se někoho, proč není v dnešní době zaregistrovaný v knihovně, odpoví, které uslyšíte, může být spousta. Někdo vám řekne, že v dnešní uspěchané době prostě nemá čas chodit do knihovny. S tím souvisí i provozní doba knihoven. Každá profesionální knihovna by měla mít otevírací dobu více než 15 hodin týdně a měla by se snažit přizpůsobit lidem. Ideální je, pokud je doba rozložena souměrně po celý týden. Je škoda, když někteří zájemci by sice rádi chodili do knihovny, jenže v době, kdy přijdou ze zaměstnání, je v knihovně již dávno zavřeno...

... v knihovně můžete požádat kohokoli o pomoc či radu. Záleží sice na tom, jak ochotný a vzdělaný je personál, ale stále platí, že s internetovou sítí si jen stěží popovídáte. ...

... sezení u počítače je po chvíli nudné. V knihovně potkáte sousty zajímavých lidí a seznámíte se i s novými názory. Na Internetu si můžete také pomoci chatu popovídat s lidmi, ale pouze virtuálně ... (Lenka Suchánková)

Co nesmí knihovnikovi chybět?

Ochota pomáhat

Znalost o knihovním fondu a výpočetních technologiích

Radost ze svého povolání

Radost z velkého množství čtenářů

Nadhled a smysl pro humor

Kreativita

Ochota se učit nové věci ... (Pavla Koutná)

Vize knihovníka roku 2017

Jako první mě napadlo, že to asi už bude robot, ale vzhledem ke svému budoucímu uplatnění doufám, že nikoliv

Určitě by měl být stále alespoň o krok napřed

Mít neutuchající energii

Nesmírnou trpělivost

Být expert v oblasti IT

Samozřejmostí bude kreativita, originalita a umění zaujmout a prosadit se

Člověk s obrovským přehledem a otevřeným pohledem na svět

Měl by mít za každých okolností milý úsměv na tváři a dokonale doplňovat už dnes mnohde chybějící lidský faktor ve službách ... (Kateřina Macková)

Závěr

Zejména v malých knihovnách si knihovníci stále neuvědomují a neumí přesvědčit zřizovatele, že účast na vzdělávacích akcích (jimi vybraných a adekvátních obsahově potřebám a rozvoji jejich konkrétní knihovny) se zúročí ve službách čtenářům a občanům, rozšíří nabídku aktivit a možností

pro vzdělávání a realizaci kulturních a volnočasových zájmů občanů. Neumíme poskytnout zřizovateli zpětnou vazbu, jasně ukázat změny ve své práci na základě takto získaných vědomostí, dovedností a zkušeností. Velká část knihoven, tedy knihovníků, je spokojena se stávajícím stavem své činnosti a rozdíly mezi knihovnami jsou značné. V létě v řadě měst zcela převzaly aktivity v oblasti poskytování informací informační, kulturní a turistická centra a knihovny byly zavřené nebo měly omezenou provozní dobu (často nevhodně vzhledem k potřebám uživatelů, rekreatantů, cizinců). Stejně se může stát, že příležitosti, které poskytuje zmíněný vládní dokument k celoživotnímu vzdělávání převezmou pohotově a aktivně školy a jiná vzdělávací zařízení.